

# ХАРАКТЕРИСТИКА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА ЦІННІСТЬ ЗАГАЛЬНОНАУКОВИХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

## CHARACTERISTICS AND METHODOLOGICAL VALUE OF GENERAL SCIENTIFIC APPROACHES IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL IMAGE OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті схарактеризовано загальнонаукові підходи до формування професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та доведено їхню методологічну цінність. Професійний імідж вихователя визначений авторкою як цілісне уявлення, що формується у свідомості вихованців, їхніх батьків, колег, керівництва про його особистість і професійну діяльність; як поєднання зовнішнього вигляду, манери спілкування, моральних якостей, стилю взаємодії з оточенням та професійної компетентності. Задля дослідження формування професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти обрано системний, особистісний, компетентнісний, акмеологічний та аксіологічний підходи. Ці підходи схарактеризовано з позицій відомих науковців та представлено власне бачення їхньої вагомості. Системний підхід дозволяє розглядати процес формування іміджу як цілісну структуру, в якій взаємодіють особистісні характеристики вихователя, професійні компетентності, умови освітнього середовища та соціальні очікування. Особистісний підхід забезпечує розвиток емоційного інтелекту, емпатії, комунікативних навичок, формування впевненості в собі та позитивної «Я-концепції», стимулювання внутрішньої мотивації до професійної діяльності. Компетентнісний підхід передбачає засвоєння практичних навичок професійної взаємодії, уміння будувати ефективну педагогічну комунікацію, розвиток рефлексії, готовність до інновацій та адаптації до змін у сфері освіти тощо. Акмеологічний підхід сприяє усвідомленому прагненню до професійного зростання, розвитку професійної самосвідомості, формуванню стратегій професійного самовдосконалення, створенню умов для реалізації особистісного потенціалу. Аксіологічний підхід сприяє розумінню значущості педагогічної професії, формуванню системи професійно-етичних орієнтирів, вихованню відповідального ставлення до дитини тощо.

**Ключові слова:** майбутні вихователі закладів дошкільної освіти, професійний імідж, професійна підготовка, професійна компетентність, системний підхід, особистісний підхід, компетентнісний підхід, акмеологічний підхід, аксіологічний підхід.

The author of the article has characterized general scientific approaches to the formation of professional image of future educators of preschool educational institutions and proved their methodological value. The author has defined the professional image of an educator as a holistic view formed in the minds of pupils, their parents, colleagues, and management about their personality and professional activities; as a combination of appearance, manner of communication, moral qualities, style of interaction with others, and professional competence. The systemic, personal, competence, acmeological and axiological approaches have been chosen to study the formation of professional image in future educators of preschool educational institutions. These approaches have been characterized from the standpoint of well-known scholars and the author's own vision of their significance has been presented. The systemic approach allows us to consider the process of image formation as a holistic structure in which the personal characteristics of the educator, professional competencies, conditions of the educational environment and social expectations interact. The personal approach ensures the development of emotional intelligence, empathy, communication skills, building self-confidence and a positive self-concept, and stimulating internal motivation for professional activity. The competency approach involves mastering practical skills of professional interaction, the ability to build effective pedagogical communication, development of reflection, readiness for innovation and adaptation to changes in education, etc. The axiological approach promotes a conscious desire for professional growth, development of professional self-awareness, formation of strategies for professional self-improvement, and creation of conditions for the realization of personal potential. The axiological approach promotes understanding of the importance of the teaching profession, the formation of a system of professional and ethical guidelines, the development of a responsible attitude towards children, etc.

**Key words:** future educators of preschool educational institutions, professional image, professional training, professional competence, systemic approach, personal approach, competence approach, acmeological approach, axiological approach.

УДК 001:17.022.1-027.561:378:373.2.011.3-051  
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.1.15>

**Гаврилюк С.М.,**  
докт. пед. наук, професор,  
професор кафедри дошкільної освіти  
Уманського державного педагогічного  
університету імені Павла Тичини

### Постановка проблеми в загальному вигляді.

У сучасних умовах реформування системи освіти зростає суспільна потреба у висококваліфікованих, конкурентоспроможних, іміджево привабливих педагогах, зокрема вихователях закладів дошкільної освіти. Професійний імідж вихователя – це цілісне уявлення, яке формується у свідомості вихованців, їхніх батьків, колег, керівництва про

його особистість і професійну діяльність. Це поєднання зовнішнього вигляду, манери спілкування, моральних якостей, стилю взаємодії з оточенням та професійної компетентності. Формування такого іміджу у майбутніх фахівців дошкільної освіти потребує ґрунтовного вивчення потенціалу загальнонаукових підходів, розуміння їхньої методологічної цінності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Феномен професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти всебічно досліджений А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Загородньою, Л. Зданевич, І. Коновальчуком, К. Крутий, О. Попович, А. Чаговець та ін. Науковці також приділяють достатньо уваги питанням формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти – результату цієї підготовки. Професійний імідж майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, особливості його формування, як свідчать напрацювання А. Йокоб, С. Калаур, Н. Трофайлі, є наразі актуальною і недостатньо дослідженою проблемою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вітчизняні науковці ґрунтовно опрацювали загальнонаукові підходи до формування фахової компетентності в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Проте, їхня методологічна цінність у формуванні професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти наразі не досліджена уповні.

**Мета статті** – схарактеризувати загальнонаукові підходи до формування професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та довести їхню методологічну цінність.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Професійний імідж вихователя ЗДО трактується Т. Макєвою як «якісна характеристика особистості педагога, що сприяє прояву її внутрішніх установок, особистісних якостей, життєвих позицій, знань і професіоналізму через зовнішні виразники – зовнішній вигляд, поведінку, особливості вербального і невербального спілкування, специфіку оформлення рукотворного середовища, які суттєво впливають на організацію міжособистісної взаємодії та реалізацію професійних функцій фахівця» [10].

О. Попович визначає професійний імідж вихователя як «спеціально створений візуально-аудіальний образ, який дає змогу проявляти найкращі особистісно-ділові якості» [13, с. 68]. При цьому, основними характеристиками професійного іміджу майбутніх фахівців дошкільної освіти авторка називає професійну компетентність, педагогічну майстерність, рефлексію, імпровізацію та спілкування [13, с. 68].

Імідж вихователя трактується А. Йокоб як «важлива професійна якість, емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості вихованців, їхніх батьків, колег, соціального оточення», а професійний імідж майбутніх вихователів ЗДО – як «цілісний, динамічний феномен, зумовлений поєднанням професійних якостей та особистісних (внутрішніх і зовнішніх) рис, що визначають якість його професійної діяльності в умовах ЗДО» [6, с. 162]. Основними складовими іміджу майбутніх вихователів авторка визначає зовнішню

привабливість, культуру спілкування, високоморальну поведінку, манери, етикет [6, с. 162]. Поділяємо думку, що професійний імідж майбутніх вихователів ЗДО залежить від наявності відповідних особистісно-професійних, ділових якостей, володіння технологією самопрезентації та сформованої професійної компетентності.

Відповідно, обираючи спектр загально-наукових підходів, дотримуємось позиції, що професійний імідж є ваговою складовою професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО. Так, розкриваючи методологічні аспекти формування фахової компетентності в майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, О. Мисик рекомендує опиратися на системний, особистісний, діяльнісний, синергетичний, аксіологічний, акмеологічний, культурологічний підходи [11, с. 122]. Досліджуючи професійний імідж майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та специфіку його формування, пропонуємо брати до уваги системний, особистісний, компетентнісний, акмеологічний та аксіологічний підходи. Схарактеризуємо обрані підходи.

Уважаємо, що системний підхід є основою процесу формування професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, оскільки, як стверджують автори колективної монографії «Наукові підходи до педагогічних досліджень», він «дозволяє скласти цілісне, інтегроване уявлення про досліджуваний об'єкт – матеріальний або ідеальний» [12, с. 56].

Український педагогічний словник визначає системний підхід як «напрямок у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем. У педагогіці цей підхід спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх у єдину теоретичну картину» [4, с. 56]. В. Корнєшук вважає, що саме системний підхід визначає професійну підготовку майбутнього фахівця як цілеспрямовану діяльність його суб'єктів, містить систему утворюючі зв'язки (мету, завдання, зміст, форми і методи підготовки) у взаємодії усіх компонентів освітнього процесу. Досліджуючи особливості застосування системного підходу у професійній підготовці, авторка наголошує на вагомості означення мети, змісту навчання, технологій, суб'єктів підготовки, педагогічного середовища, що дає змогу окреслити можливі шляхи щодо удосконалення системи означеної підготовки [9].

Як слушно зауважує Г. Борин, застосування системного підходу у професійній підготовці здобувачів освіти «дає нам можливість розкривати, аналізувати складові компоненти професійної підготовки майбутніх вихователів та органічно поєднувати їх поміж собою. Означений підхід зорієнтовує дослідження на розкриття цілісності об'єкта,

виявлення різноманітних взаємозв'язків, які укладаються у єдину теоретичну картину» [1, с. 141]. Структурними компонентами системного підходу авторка називає базові характеристики педагогічних систем, які сукупно утворюють факт їхньої наявності та містять мету, зміст, методи, засоби, форми навчання, суб'єкт та об'єкт і зауважує, що функціональні компоненти характеризують педагогічну систему в дії, оскільки кожен структурний елемент під час колективної, групової чи індивідуальної діяльності вступає в нові стосунки, підпорядковуючи їхню взаємодію [1, с. 141].

Доцільно також зазначити, що на основі використання системного підходу можна дослідити різні аспекти проблеми формування професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, оскільки «до системних методів і процедур зазвичай відносять абстрагування й конкретизацію, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, формалізацію й конкретизацію, структурування та реструктурування, алгоритмізацію, моделювання й експеримент, експертні оцінювання й тестування тощо» [3, с. 9].

Л. Гаврілова зауважує, що «особистісний підхід розглядається в сучасній педагогіці як ключовий методологічний принцип вивчення, дослідження, організації педагогічного процесу (зі специфічними цілями, змістом, технологіями), орієнтованого на розвиток і саморозвиток власне особистісних властивостей індивіда» [3, с. 10]. Авторка акцентує увагу на тому, що особистість розглядається як певне поєднання психічних властивостей, рис темпераменту й характеру, здібностей, особливостей психічних процесів (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага, емоційно-вольова сфера). Погоджуємося, що в структурі особистості домінує її соціальний бік, до якого належать світогляд, потреби, інтереси, ідеали, етичні якості тощо, тому основною метою виховання й навчання, згідно з особистісним підходом, виступає не сукупність знань, умінь і навичок, а вільний розвиток особистості. Відповідно, особистісний підхід характеризує особистість як унікальне явище, що передбачає створення відповідних умов для природного процесу її саморозвитку та самореалізації [3, с. 11].

Необхідність компетентнісного підходу, на думку І. Коновальчука, зумовлена тим, що в сучасних соціально-економічних умовах поставлена мета досягти нової якості освіти, яка відповідає сучасним потребам суспільства, а також розуміння безперспективності екстенсивного шляху вирішення проблеми за рахунок збільшення обсягу знань. Науковець стверджує, що сучасний компетентнісний підхід «передбачає цільову орієнтацію процесу підготовки майбутнього педагога на формування професійної компетентності як інтегрованої характеристики, яка визначає здатність

вирішувати професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності, з використанням знань, досвіду, цінностей і нахилів особистості» [8, с. 68].

Солідарні з Н. Горопахую та О. Кричківською у тому, що «майбутній фахівець дошкільної освіти має бути компетентним, конкурентоспроможним, мобільним і творчим професіоналом. Тому першочергове значення у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти має формування професійних компетентностей, здатність фахівця на основі набутих професійних знань і вмінь вирішувати різноманітні завдання в рамках професійної діяльності закладу освіти. Тобто це формування навичок, які будуть інтегровані в розвиток особистих і професійних якостей (любов до дітей, доброзичливість, дисциплінованість, вимогливість, толерантність, комунікабельність тощо)» [5, с. 131]. Науковці, вивчаючи потенціал компетентнісного підходу, звертають увагу на те, що він є принциповим орієнтиром у пошуку шляхів формування професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти і радять виходити з того, що такий підхід має стати основою процесу формування професійної компетентності, оскільки дає можливість створити цілісне та інтегроване уявлення про діяльність майбутнього фахівця дошкільної освіти [5, с. 131]. Отже, з методологічної точки зору компетентнісний підхід дає можливість кожному майбутньому фахівцю дошкільної освіти навчитися ставити реальні завдання та мобілізувати свої зусилля на їх виконання, тим самим підвищуючи власну готовність до якісного виконання завдань, що виникають у професійній діяльності в закладі дошкільної освіти [5, с. 131].

Д. Коврей та О. Бобирєва переконані, що на основі компетентнісного підходу «студенти отримують реальну можливість набутти соціального досвіду під час навчання та реалізувати власні педагогічні прагнення. З його допомогою можна сформувати професійно значущі якості особистості майбутнього вихователя, відповідну концептуальність, панорамність професійного мислення. У методичній площині цей підхід спрямований на те, щоб дати можливість кожному майбутньому фахівцеві у процесі навчання поставити перед собою реальні завдання та змобілізувати власні зусилля на їх реалізацію, а також вдосконалити власну готовність до якісної реалізації майбутньої самостійної діяльності в дошкільній установі» [7, с. 511].

Як стверджує О. Попович, акмеологія у цілому постає як теоретико-методологічний підхід, який орієнтує вищі досягнення у цілісному розвитку людини в умовах освітніх систем. Відповідно, акмеологічний підхід передбачає: цілісне вивчення людини в освітньому середовищі як особистості, індивідуальності та суб'єкта життєдіяльності;

створення педагогічних умов для мотивації успіху, актуалізації потреби у досягненнях, прагнення до високих результатів, до творчості; організацію творчої діяльності; оцінку якості освіти з позицій саморозвитку та самовдосконалення педагога та вихованця; професіоналізм як вищий рівень практичної реалізації сутнісних сил людини у власній професійній діяльності та ін. [13, с. 67]. Авторка акцентує увагу на вагомому потенціалі у формуванні професійного іміджу акмеологічного підходу, адже умовами, за яких цей процес відбувається ефективно, виокремлено: наявність фахових знань, умінь, навичок та відповідних особистісних якостей, готовність до здійснення творчої професійної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти, володіння технологією самопрезентації, спрямованість на постійний саморозвиток та самовдосконалення [13, с. 68].

Уважаємо, що аксіологічний підхід спрямовує професійну підготовку майбутніх вихователів дітей дошкільного віку на формування системи вищих загальнолюдських та професійних педагогічних цінностей: гуманістичних, духовно-моральних, естетичних, творчих тощо [2, с. 81]. Важливою характеристикою аксіологічного підходу в реалізації сучасної дитиноцентрованої стратегії освіти є, на наш погляд, такі складники: моральна відповідальність за свої рішення і вчинки; усвідомлення своєї педагогічної місії перед суспільством та майбутньої педагогічної діяльності як морально-етичної творчої цінності; усвідомлення значущості періоду дитинства як найвищої педагогічної цінності; усвідомлення ролі вихователя, сім'ї та громадськості у творчому вихованні дошкільників; сформованість стійких моральних якостей та ціннісних позицій майбутніх вихователів; наявність професійного ідеалу особистості; багатий внутрішній творчий потенціал особистості; стійка професійна мотивація особистості [2, с. 86]. Отже, аксіологічний підхід до педагогічної діяльності полягає у ціннісному ставленні студентів до професії вихователя, усвідомлення себе як творця духовного світу, визнання власної самоцінності. Саме пріоритет педагогічно-значущих цінностей формує мотиваційне ставлення майбутнього педагога до його професійної діяльності та є джерелом духовного збагачення дітей дошкільного віку [2, с. 86].

**Висновки.** Формування професійного іміджу у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є складним і багатоаспектним процесом, який вимагає інтеграції теоретичних знань, практичних навичок, ціннісних орієнтацій і особистісних якостей. У цьому контексті загальнонаукові підходи мають важливу методологічну цінність, оскільки забезпечують науково-обґрунтовану базу для системного аналізу, моделювання та вдосконалення цього процесу. Системний підхід дозволяє розглядати процес формування іміджу як цілісну

структуру, в якій взаємодіють особистісні характеристики вихователя, професійні компетентності, умови освітнього середовища та соціальні очікування. Особистісний підхід зорієнтований на врахування індивідуальних особливостей кожного студента як суб'єкта професійного становлення. У процесі формування іміджу у майбутніх вихователів особистісний підхід забезпечує розвиток емоційного інтелекту, емпатії, комунікативних навичок, формування впевненості в собі та позитивної «Я-концепції», стимулювання внутрішньої мотивації до професійної діяльності. Компетентнісний підхід ґрунтується на формуванні у здобувачів вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта системи загальних та професійних компетентностей. Щодо процесу формування професійного іміджу, то він передбачає засвоєння практичних навичок професійної взаємодії, уміння будувати ефективну педагогічну комунікацію, розвиток рефлексії, готовність до інновацій та адаптації до змін у сфері освіти тощо. Акмеологічний підхід зорієнтований на досягнення майбутніми вихователями найвищого рівня розвитку – «акме» (вершини професійної майстерності), сприяє усвідомленому прагненню до професійного зростання, розвитку професійної самосвідомості, формуванню стратегій професійного самовдосконалення, створенню умов для реалізації особистісного потенціалу, що уможливлює формування професійного іміджу. Ґрунтуючись на визнанні цінностей як основи професійної діяльності та особистісного самовизначення, аксіологічний підхід у процесі формування професійного іміджу майбутніх вихователів сприяє усвідомленню значущості педагогічної професії, формуванню системи професійно-етичних орієнтирів, вихованню відповідального ставлення до дитини тощо.

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борин Г.В. Теоретико-методологічні засади застосування системного підходу у професійній підготовці майбутніх вихователів до організації творчої художньо-конструктивної діяльності з дітьми дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*, 2022. Випуск 48. Том 1. С. 138–142.
2. Гаврилюк С. Аксіологічний підхід до розвитку педагогічної творчості у професійній підготовці майбутніх вихователів. *Витоки педагогічної майстерності*, 2015. Випуск 15. С. 81–88.
3. Гаврілова Л. Науково-методичні підходи до аналізу професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Професіоналізм педагогів: теоретичні й методичні аспекти*: зб. наук. праць. Слов'янськ, 2015. Вип. 2. С. 9–10.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 374 с.
5. Горобаха Н.М., Кричківська О.В. Застосування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*, 2023. Випуск 63. Том 1. С. 127–131.

6. Йокоб А. Професійний імідж майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти як проблема психолого-педагогічних студій. *Молодь і ринок*, 2022. №7/205. С. 159–162.

7. Коврей Д., Бобирєва О. Фахова компетентність майбутніх вихователів: теоретичні підходи до її формування на засадах компетентнісного підходу. *Social Work and Education*, 2021. Vol. 8. №4. Рр. 505–514.

8. Коновальчук І. І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти на засадах компетентнісного підходу: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія*: [зб. наук. праць]. Вип. 764. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. С. 65–72.

9. Корнєщук В. В. Теорія і практика формування професійної надійності майбутніх спеціалістів соціономічної сфери діяльності : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2010. 44 с.

10. Макєєва Т. Професійний імідж вихователя дошкільного навчального закладу та його структура. URL: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/Ppps\\_2012\\_41\\_9.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/Ppps_2012_41_9.pdf).

11. Мисик О. С. Методологічні аспекти формування фахової компетентності в майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Педагогічний альманах*. 2018. Вип. 38. С. 119–126.

12. Наукові підходи до педагогічних досліджень: колективна монографія / за заг. ред. В. І. Лозової. Харків: Вид-во Віровець А.П. «Апостроф», 2012. 348 с.

13. Попович О. М. Потенціал акмеологічного підходу у формуванні професійного іміджу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсонський державний університет. Видавничий дім «Гельветика», 2024. № 105. С. 64–68.